

ירושלים של מעלה

רעיון מעניין מסתתר בפרשתנו. משה לא רק שומע את הציוויים על בנין המשכן, אלא גם רואה אותו בחזונו, במעין מראות של מה שעליו לעשות. בצורה כוללנית נאמר בפרשה (כה, ט) "כָּכֵל אֲשֶׁר אָנִי מְרַאֶה אוֹתְךָ, אֵת תִּבְנִית הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תִּבְנִית כָּל כְּלָיו וְכֵן תַּעֲשֶׂה". הכתוב חוזר ומתייחס למראות אלו בתיאור המנורה וכליה (כה, מ), בדברה על המעטפת החיצונית של המשכן (כו, ל), ובצוותה על בניין המזבח (כו, ח).

פשט הכתוב נראה כאילו בא ללמד אותנו שאלו היו מראות וחזונות שתפקדו כמעין מודלים של צורת המשכן, חלקיו וכליו. אלא שיש בכך ממד נוסף שעתיד להיחשף על ידי חז"ל והמקובלים. ייתכן וניתן לראות בדבר זה את הביטוי הראשון לרעיון בדבר קיומו של בית מקדש שמימי ושל ירושלים של מעלה. על פי רעיון זה קראו חז"ל את הפסוק (תהילים קכב, ג): "יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה - - כְּעִיר שְׁחָבְרָה לָהּ יַחְדָּו", מושג המוכר לנו בימינו במשמעות האחרת. לפי חז"ל היא חוברה מאז ומתמיד, משני חלקים "תאומים", ירושלים של מעלה וירושלים של מטה.

רעיון זה ליווה אותנו במשך הדורות. מה נפלא יותר מאשר להתנחם בירושלים שמימית שאף פעם לא נהרסה, שלא יכולה להיהרס. חכמים שונים, ומאוחר יותר, המקובלים בעקבותיהם, דברו על בית המקדש השמימי, בו מובאות הנשמות, נשמות שצדקות ומוסריותן מהוות את הקורבן העילאי ביותר שיכול להיות מוקדש להקב"ה. רעיונות נפלאים! המיסטיקנים יכלו אפילו לבוא לאותה עיר בחזונותיהם. והנה – כפי שלימד מורי, פרופ' א"א אורבך, עלינו להתעכב על אמרה מפתיעה. הפטריוט הארצישראלי הגדול, רבי יוחנן, מפנה אותנו לפסוק קשה ב'הושע' (יא, ט): "בְּקֶרֶךְ קְדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר". לפי קריאתו, מובטח כאן שבקרוב עם ישראל תשכון הקדושה, והקב"ה לא יבוא לעיר אחרת. באיזו עיר אחרת מדובר? פירש האמורא הקדוש: "אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה". אמנם כן, קיימת ירושלים של מעלה, עיר נפלאה ובמרכזה בית מקדש שמימי. אבל עיר זאת ריקה. הקב"ה לא יכנס בה, כל זמן שבני ישראל לא יחזרו לירושלים של מטה. גם המיסטיקה חייבת לצפות לגאולתה הגאוגרפית. ישראל של בשר ודם כרת ברית עם ירושלים של עפר ואבן.

חוקר אחר, אביגדור אפטוביצר (1871-1942), קרא דברים אלה כאמרה פולמוסית נגד הנצרות. אם כי כנראה לא לכך התכוון רבי יוחנן, עצם הניגוד נכון. אין ספק שלהאמין ו"להתיישב" בירושלים של מעלה יכול היה להביא אותנו לספיריטואליזציה מוחלטת של היהדות, כיוון אליו חתרה הנצרות. הנצרים ראו את עצמם כבני ישראל ברוח. ראתה את עצמה היהדות רואה את האדם כיחידה שאופייה נעוץ בשניות שבה. ירושלים של מעלה וירושלים של מטה מצויים באדם, נפש וגוף. אמנם כן, המקרא לא השתמש במושגים גוף

ונפש, אך הוא ביטא שניות זאת בצמד מלים אחר: בשר ורוח. השניות בין שני פנים אלה של האדם בוטאה בדברי הקב"ה על דור המבול (בראשית ו, ג) "לא ידון רוחי בָּאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁגֵם הוּא בָּשָׂר".

אנו חייבים להביא את הבשר והרוח לידי הרמוניזציה, המתבטאת לדעתי באידיאל הקדושה. לנצרות הקלאסית מושג שונה של קדושה. דיבר עליה פאולוס, ה"שליח" הנוצרי בה"א הידיעה, כשלימד (אגרת אל הקורינתיים 3, 6): "האות תמית והרוח יחִיָּה". 'האות' הלוא היא הכתוב בתורה, המצוות. הרוח המנצח את האות פירושה ביטול המצוות, הנראות כגשמיות מדי. האומנם מתעניין הקב"ה במה שמתבשל אצלנו בסיר? האומנם מצווים אנו "לְבַלְתִּי אֶכֶל הָדָם", האומנם "הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ"? הרוחניות היא אידיאל אציל, אך מה? בנצרות היא התבטאה במאבק נגד המיניות, בנזירות, הגברית והנשית גם יחד. כמובן שבמקרים רבים מדי בהיסטוריה הנוצרית, ניצח דווקא הבשר במלחמה, וזאת בתמיכתם של הצביעות והשקר. רבי ישראל סלנטר הציע הגדרה שונה של הרוח: הגוף של הזולת הוא הרוח שלי, ולרוח זה אני חייב לדאוג. בדרך מקבילה התבטא עמנואל לוינס כשהציג את שיטתו היהודית כמטריאליזם, אנו חייבים קודם כל לדאוג לחומר, לצרכיו המטריאליים, החומריים של הזולת. ואולי יש להוסיף עליהם, אחר כך לרוחו ונפשו.

אמנם כן, שימת הדגש אל ממדיה הרוחניים של הדת, חשובה. אך אסור שדגש זה יבוא על חשבון הממד הגשמי, החומרי, הבשרי שבחינו. היהדות לימדה אותנו שהבשר איננו אויב, אם כי הוא לפעמים זקוק ללימוד וריסון. הבשר מסוגל וחייב להגיע לדרגה של קדושה. מתוך כך הופכת המיניות ל"קידושין", המהווים את גרעינה הראשוני של המשפחה והחברה. יתירה מכך, המקרא האמין בגאולתו של הבשר ובמוסריותו. המלחמה האמיתית אינה בין הבשר והרוח, אלא בין הבשר והאבן, כדברי הנביא יחזקאל (יא, יט): "וְהִסְתִּיתִי לֵב הָאָבֶן מִבְּשָׂרָם וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב בָּשָׂר". או אז, נוכל גם אנו להיכנס לבית המקדש של מעלה.